

ИККИНЧИ ЧЕТ ТИЛИ ФАНИНИ ЎҚИТИШ ВА ДАРСЛАРДА ТАЛАБАЛАР ФАОЛЛИГИНИ ОШИРИШ МАСАЛАЛАРИ.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15522309>

Исмоилов Абдурашид Исакович

Андижон давлат чет тиллари институти

Абстракт

Ушбу мақолада инглиз тилини иккинчи чет тили сифатида ўрганувчи талабаларда тилни ўрганиш билан боғлиқ масалаларининг айрим жихатлари ҳақида фикр юритилади. Ҳозирги пайтда иккинчи чет тилини ўқитиш жараёни такомиллашиб бормоқда ва бу жараён соҳага тил ўрганувчилар учун қулайликлар яратадиган дарслик ва ўқитиш услубларини талаб этади. Қолаверса, чет тилини ўрганувчилар нафақат асосий чет тили (немис ёки француз тили) ни, балки иккинчи чет тили бўлмиш инглиз тилини ҳам бир вақтда ўрганишлари керак бўлади.

Калит сўзлар

ўқитиш услублари, тамойиллари, ўқитиш мазмуни, тил материаллари, нутқий фаолият турлари малака ва кўникмалар

Чет тилларини ўқитиш масаласи мавзуси ҳар доим долзарб ҳисобланган. Давр ўтиши билан чет тилларини ўқитиш услублари ҳам ўзгариб, сайқалланиб бормоқда. Жумладан, чет тилларни ўқитиш мақсадлари ва мазмуни ҳам мукаммаллашиб бормоқда. Бу эса, ҳар бир жамиятнинг тараққиётига, замон талабига мос равишда ўзгариб боради.

Ҳозирги ёш авлод таълим жараёнига назар солсак, ўтган аср охиридаги чет тилларини ўқитиш жараёнидан тубдан фарқ қилишини кўриш мумкин. Айниқса, жaxon тили сифатида эътироф этилаётган инглиз тилини ўқитиш мақсадлари, мазмуни ва воситалари йилдан йилга такомиллашиб бормоқда.

Инглиз тилини иккинчи чет тили сифатида ўрганаётган талабаларда нутқий малака ва кўникмаларни шакллантириш ва босқичма-босқич ривожлантириб бориш асосий тил (Немис ёки Француз тиллари) ўқитиш жараёни билан ҳамоханг равишда олиб борилади. Бу эса, ҳам ўқитувчига ҳам талабага икки хисса маъсулият юклайди. Чунки, талабага бир вақтнинг ўзида ҳам немис ёки француз тилини асосий тил сифатида ўрганиши, ҳам инглиз тилини эса, иккинчи чет тили сифатида ўзлаштириши талаб этилади. Амалий дарсларни ташкил этиш жараёнидаги кузатувлар натижасида шуни

айтиш мумкинки, турли ўқитувчилар инглиз тилини иккинчи чет тили сифатида ўқитишда турли услублардан фойдаланишга ҳаракат қиладилар. Маълумки, ўқитиш мақсадлари бевосита ўқитишнинг мазмуни, услублари ва таълимлари аниқлаб беришга хизмат қилади. Шундан келиб чиқиб, ҳар бир ўқитувчи белгиланган мақсадларга эришиш учун астойдил ҳаракат қилади.

Иккинчи чет тилини ўқитишда берилган ўқув режа ва фан дастури асосида таълим жараёнини ташкил этиш мақсадга мувофиқ саналади. Чунки, ушбу меъёрий ҳужжатлар таълим жараёнини тизимли ташкил қилишга ва таълим самарадорлигига эришишга хизмат қилади. Ҳозирги вақтга келиб, иккинчи чет тили ўқитиш жараёнида ҳам асосий чет тили ўқитишдаги каби нутқий фаолият турларини амалий эгаллашга катта эътибор қаратилмоқда. Аввал ҳам чет тилларини ўқитишда тинглаб тушуниш, гапириш, ўқиш ва ёзувга ўргатиш амалий мақсад саналган бўлса-да, кўп ҳолларда тил материаллари : фонетик, грамматик ва лексик материаллар етакчи ўринни эгаллаб келган.

Талабаларга иккинчи чет тилини ўргатишда кўпинча асосий чет тилини ўрганиш жараёнида эгаллаган билим малака ва кўникмалари катта ёрдам беради. Айниқса, бу ўрганилаётган икки чет тили бир тил оиласига мансуб бўлса ўзлаштириш даражаси тез ўсади. Масалан: немис тилини ўрганаётган талаба маълум билим малака ва кўникмани эгаллаб олгач, иккинчи чет тили (инглиз тили) ни нисбатан осон ўзлаштиради. Чунки, бу икки тил бошқа тилларга қараганда бир- бирига яқин тиллар ҳисобланади. Фан дастурида берилган мавзуларнинг ўхшашлиги ва сўзларининг талаффузи ҳамда маъносидаги яқинлик талабаларга енгиллик яратади.

Амалий дарслар жараёнида талабаларнинг сўз бойлигини ошириш асосида тинглаб тушуниш, гапириш, ўқиш ва ёзувга ўргатишда немис (француз) тили дарсларида танишган мавзулар инглиз тили дарсларида учраса, ўзлаштириш даражаси юқорилиги билан ажралиб туради. Масалан: талабаларга оила мавзуси таништириш жараёнида мавзуга оид янги сўзларнинг ўзлаштириш анча осон кечади.

Она – mother – mother

Ота - father- father

Опа – Schwester- sister

Ака – bruder – brother

Бу жараён нутқий фаолиятнинг барча турларини ўзлаштиришда унчалик қийинчилик туғдирмайди. Айниқса, талабалар нутқнинг тинглаб тушуниш ва гапириш турларини нисбатан осонроқ ўзлаштириш оладилар. Бу

усулда инглиз тилини ўзлаштиришда кўпинча сўзларни она тилига таржима қилмаган ҳолда ўргатиш мумкин бўлади. Қолаверса, бу тилларнинг грамматик тизимидаги ўхшаш томонлари тилни ўрганувчиларга яна бир енгиллик беради. Бу эса, талабаларда ўзига бўлган ишончни ошишига ёрдам беради. Натижада, улар сўзлар орқали сўз бирикмалари, сўз бирикмалари орқали содда гаплар ва кейинчалик матнларни тузиб гапира олишлари ва ёзув орқали ҳам ўз фикрларини қийинчиликсиз ифодалашлари мумкин бўлади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Инглиз тили ўқитиш методикаси. Ж. Жалолов. Тошкент-2003.
2. Чет тиллар ўқитиш методикасидан қўлланма. Р. Зарипова
3. Инглиз тили ўқитиш методикасида маъруза матнлари. Ш. Алимов